

PRŮBĚH TŘICETILETÉ VÁLKY

Třicetiletá válka v Evropě

Na stranu Fridricha Falckého se přidalo **Nizozemí**, které, jak víte, nemělo dobré vztahy se španělskými Habsburky. Ale Fridrich byl přesto poražen. Nizozemí si pak našlo proti Habsburkům nové spojence, **Anglii a Dánsko**. Habsburkové však stále vítězili, přestože proti nim bojovala i **nekatolická knížata ve Svaté říši římské**. V roce 1630 se do boje proti Habsburkům zapojilo **Švédsko**, ale Habsburkové si stále udržovali převahu. V jedné bitvě dokonce padl švédský král. Tato situace silně znepokojila **Francii**, a tak v roce 1635 vyhlásila Habsburkům válku také. Teprve teď se začaly síly vyrovnávat. Švédskému vojsku se podařilo dvakrát vtrhnout na české území, Švédové dokonce **oblehli Prahu a dostali se až na jižní Moravu**. V Čechách svedli Švédové a císařští v roce 1645 krvavou bitvu **u Jankova**. Švédové tam tehdy vyhráli.

Bojující státy byly dlouhou válkou vyčerpané, přesto se jednání o míru vlekla několik let. O mírových podmínkách se jednalo na mezinárodní konferenci v německém Vestfálsku, proto se mír, který tam byl uzavřen v **říjnu 1648**, nazývá **vestfálský mír**. Tím třicetiletá válka skončila.

- Popište průběh třicetileté války v Evropě.
- Kdo stál proti Habsburkům? Co měly tyto státy – až na Francii – společného? A v čem se od nich Francie lišila?

České země za třicetileté války

Bitvou na Bílé hoře v českých zemích boje v podstatě ustaly, válčit se na našem území začalo opět až koncem 30. let, když k nám vpadli Švédové. Doba po Bílé hoře (doba pobělohorská) však byla velmi těžká.

Ferdinand II. především **potrestal účastníky stavovského odboje**. Ti, kteří neuprchli ze země, byli zatčeni a souzeni. Celkem 27 z nich bylo odsouzeno **k trestu smrti a 21. 6. 1621 na Staroměstském náměstí v Praze popraveno**. Další účastníci odboje se ocitli ve vězení, všem byl **konfiskován majetek**. Ten pak levně skupovala nejen česká katolická šlechta, ale i Ferdinandovi dvořané, a tak se **do Čech dostávala cizí šlechta**.

Ferdinand II. začal s **rekatolizací českých zemí**. Vypověděl nekatolické duchovní a vydal nový zemský zákoník, **Obnovené zřízení zemské** (zvláště pro Čechy a zvláště pro Moravu). Obnovené zřízení zemské prohlašovalo **katolické náboženství za jediné povolené**, český trůn se stal **v rodě Habsburků dědičným a stavy ztratily možnost zasahovat do politiky**. Byla také zrovnoprávněna němčina s češtinou (do té doby byla úředním jazykem čeština).

Nekatolíci museli tedy **přestoupit na katolickou víru** nebo (pokud byli svobodní) odejít do zahraničí – **emigrovat**. Tak začala druhá vlna emigrace (první nastala hned po Bílé hoře). Ze země odešla řada šlechticů i měšťanů, počet emigrantů se odhaduje na 30 000 lidí. Tím české země ztratily nejen **politickou reprezentaci**, ale i velkou **část vzdělanců**. V zemi začali působit **katoličtí misionáři**, zvláště jezuité, kteří se snažili protestanty obrátit ke katolickému náboženství. Protestanti však byli někdy „přesvědčováni“ i násilím.

Když **na konci 30. let** do českých zemí vtrhli **Švédové**, **rekatolizace polevila**, protože lze jen obtížně rekatalizovat území, kde se pohybuje nepřátelská protestantská armáda. Navíc v roce 1637 zemřel Ferdi-

X Jedním z nejslavnějších vojevůdců třicetileté války byl Albrecht z Valdštejna, který pro císaře Ferdinanda II. z vlastních prostředků postavil celou armádu. Udělejte si o něm referát.

✓ 25. února 1634 byl Albrecht z Valdštejna v Chebu zavražděn. Zahrajte si na detektivy a zjistěte, kdo byl pachatelem a proč byl Valdštejn zabit.

✓ Albrecht z Valdštejna během třicetileté války neuvěřitelně zbohatl. Zjistěte, jak k obrovskému majetku přišel, co všechno mu patřilo a kde si nechal vybudovat překrásný palác se zahradami. K jakému účelu slouží Valdštejnský palác dnes?

✓ Zjistěte, jak dlouho trvaly další velké války, které skončily mezinárodní konferencí.

1615

1620

1625

1630

Na obraze neznámého malíře je vylíčen celý proces s účastníky stavovského povstání:

1. Vězni jsou vezeni k soudu na Pražský hrad.
2. Tehdejší správce Čech, Karel z Lichtenštejna, vynáší rozsudky.
3. Ženy odsouzených prosí Lichtenštejna o milost pro své manžely.
4. Odsouzení jsou vezeni na popravu na Staroměstské náměstí.
5. Poprava.
6. Hlavy některých popravených jsou vystaveny na Staroměstské mostecké věži.
7. Poprava rektora pražské univerzity Jana Jessenia.
8. Někteří vzbouřenci nebyli odsouzeni k trestu smrti, ale mrskáni.

X Připravte si o lékaři a rektoru pražské univerzity Janu Jesseniovi referát.

X Udělejte si referát i o dalším z popravených šlechticů, Kryštofu Harantovi z Polžic a Bezdržic. O jeho dobrodružstvích jste se dočetli na str. 145.

✓ Popraveni byli 3 vyšší šlechtici, 7 nižších šlechticů a 17 měšťanů. Zjistěte jejich jména. A zjistěte i jméno kata, který popravu prováděl.

nand II. a jeho nástupce **Ferdinand III.** nebyl tak fanatický katolík. Musíme si však uvědomit, že Švédové sice byli protestanti, tedy souvěrci řady Čechů, na druhou stranu české země patřily Habsburkům, takže pro Švédy představovaly nepřátelské území. Podle toho se tu také chovali. V Praze se jim podařilo obsadit levý břeh Vltavy a vyplenit **Pražský hrad**. Velká část **rudolfinských sbírek** se tak jako válečná kořist ocitla **ve Švédsku** – a je tam dodnes. Přes Karlův most se však Švédové nedostali, ten bránili studenti již rekatolizované Karlovy univerzity. Obrany Prahy se účastnili i Židé, hlavně při opravách hradeb a jako požární služba. Boje o Prahu ukončila až zvěst o uzavření vestfálského míru.

- Jak se Ferdinand II. vypořádal s účastníky stavovského odboje?
- Jak probíhala rekatolizace v českých zemích v době třicetileté války?
- Jaký dopad mělo na české země a nekatolíky vydání Obnoveného zřízení zemského?
- Proč došlo k emigraci? Co emigrace pro české země znamenala?
- Co českým zemím přinesl vpád švédských vojsk?

DŮSLEDKY TŘICETILETÉ VÁLKY

To, co přinesla Evropě třicetiletá válka, můžeme rozdělit na dvě části: výsledky vestfálského míru a samotné důsledky války.

Výsledky vestfálského míru jsou to, co dohodli politici na mírových jednáních. **Švédsko** mělo největší územní zisky a získalo rozhodující postavení v oblasti Baltského moře. **Francie** se stala prvořadou

Leták oznamující ukončení třicetileté války

evropskou velmocí. Španělsko muselo konečně uznat samostatnost Nizozemí. Postavení Habsburků v Evropě i v rámci Svaté říše římské sice oslabilo, ale moc v monarchii se jim naopak podařilo upevnit. Nejhuře dopadli čeští nekatolíci. Přestože se Švédové snažili pro své souvrce vyjednat návrat k náboženským poměrům před rokem 1618, nepodařilo se to. Obnovené zřízení zemské zůstalo v platnosti a čeští emigranti tak ztratili poslední naději na návrat do vlasti. Jediným povoleným náboženstvím zůstalo nadále katolické a rekatolizace mohla pokračovat.

Důsledky války jsou to, co obyvatelstvu přinesla válka sama. Umíte si živě představit, že to nic dobrého nebylo. Nejhuře dopadla území, kde se válčilo nejvíce a přes která nejčastěji táhly armády. Ať už šlo o vojáky „přátelské“ či „nepřátelské“, všichni plenili, kradli, drancovali a dopouštěli se násilností. Lidé umírali, šířil se hladomor a různé nemoci. V některých oblastech během třicetileté války pomřela polovina obyvatelstva, v českých zemích asi jedna třetina. Zanikaly celé vesnice. Méně lidí znamená méně pracovních sil, a tak došlo k úpadku nejen zemědělství, ale také řemesel a obchodu a vyliďňovala se i města. Situace byla těžká zvláště pro obyvatele venkova: méně lidí muselo po válce obdělávat více polí a ještě obnovovat pole zpustlá. Proto vrchnost po svých poddaných požadovala více práce a zvyšovala robotu. Z třicetileté války se Evropa vzpamatovávala několik desetiletí.

- Co přinesl vestfálský mír? Co to znamenalo pro české nekatolíky?
- Jaké důsledky měla třicetiletá válka?

SHRNUTÍ

Seznámili jste se s dosud největším válečným konfliktem, jaký Evropu zachvátil. Víte, proč k němu došlo, tedy jaké byly jeho předpoklady, příčiny, záminka, znáte jeho průběh, výsledky i důsledky. To znamená, že umíte třicetiletou válku charakterizovat. Víte také, co se v době třicetileté války dělo v českých zemích, a dokážete dát tyto události do souvislosti s tím, co se odehrávalo v Evropě.

- Jak ovlivnil průběh třicetileté války rekatolizaci českých zemí?

Na památku univerzitních studentů, kteří bránili Karlův most, stojí dnes v pražském Klementinu tato socha. Studenti Univerzity Karlovy byli katolíci, proto bránili Prahu před Švédy. Kdyby ji totiž Švédové (protestanti) dobyli, mohlo by to ovlivnit výsledky mírových jednání ve Vestfálsku, v nichž šlo i o náboženské poměry v českých zemích.

✓ V Klementinu v době třicetileté války sídlila univerzita. Zjistěte, k jakému účelu slouží Klementinum dnes.

✓ S pomocí plánu Prahy můžete přijít na to, proč Karlův most před Švédy bránili právě univerzitní studenti.

✓ Mezi nejvýznamnější pobělohorské emigranty patřil biskup jednoty bratrské Jan Amos Komenský. Zjistěte, jaké byly jeho osudy po odchodu z Čech. V kterých zemích pobýval? Kde je pohřben?

✓ Zjistěte také, jaká díla napsal. Komenský byl ve své době vyhlášeným pedagogem. Když se seznámíte s jeho pedagogickými názory, můžete je porovnat s tím, jak se vyučuje dnes.

✗ Udělejte si referát o Komenského životě a díle.

O žoldnících se říkalo, že nechají ležet jen mlýnský kámen nebo žhavé železo. Jinak ukradnou vše. Na obrázku nahoře vidíte, jak si rabování žoldníků představuje malíř dnes, na rytině vpravo zachytil brutalitu žoldnéřské armády umělec, který v době třicetileté války žil.

Mnohdy se nenašel nikdo, kdo by pohřbil mrtvé. Spíš je někdo obral o oblečení a boty a mrtvá těla nechal napospas ptákům a divoké zvěři.

Evropa po vestfálském míru

SLOVNÍČEK

emigrant, emigrovat – vystěhoavec; vystěhovat se do zahraničí
konference – porada, sjezd
komunikace – spojení, a to buď ve smyslu dorozumívání se (řeč je způsobem komunikace), nebo spojení dopravními prostředky (tj. silnice, železnice)

politická reprezentace – političtí představitelé, tedy lidé, kteří se podílejí na vládě
propaganda – veřejné šíření, doporučování určitých myšlenek s cílem získat přívržence
žoldnёр – námezdný voják